

Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV)

Een literatuurverkenning naar voor de SOV relevante ervaringen met onvrijwillig geplaatste justitiabele verslaafden in binnen- en buitenland

N.J. Baas

Onderzoeksnotities 1998/4

Samenvatting

In Nederland is het op dit moment niet mogelijk justitiabele drugsverslaafden gedwongen te plaatsen in een behandelvoorziening. De huidige wetgeving kent alleen drangvoorzieningen, dat wil zeggen dat verslaafde daders soms kunnen kiezen tussen deelname aan een (intramuraal) behandelingsprogramma of de gebruikelijke detentie in een gevangenis of huis van bewaring. Deze procedure blijkt echter bij een aantal van deze daders niet goed te werken. Dit geldt vooral voor de groep 'hypercriminele' drugsverslaafden, die al heel lang drugs gebruiken, veel delicten hebben gepleegd en veel overlast veroorzaken. Deze verslaafden kiezen vaak liever voor detentie dan voor een behandeling. Dat valt deels te verklaren uit de omstandigheid dat zij meestal vrij lichte vergrijpen begaan, waarop een relatief korte gevangenisstraf staat.

De beoogde maatregel Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV) moet het mogelijk maken om justitiabele verslaafden gedwongen te plaatsen in een intramuraal behandelingsprogramma. De behandeling vindt gefaseerd plaats, van een intramurale naar een steeds meer open setting, en duurt maximaal twee jaar. De voorziening is geen straf, maar een justitiële maatregel, zodat er geen rechtstreeks verband hoeft te bestaan tussen de ernst van de gepleegde feiten en de zwaarte van de strafrechtelijke reactie daarop. Alle justitiabele verslaafden met een lange voorgeschiedenis van met hun verslaving verband houdende delicten, die minstens één keer voor een dergelijk delict zijn veroordeeld en de straf hebben ondergaan, komen voor de nieuwe maatregel in aanmerking. Met de SOV wordt alleen een gedwongen plaatsing en geen gedwongen behandeling beoogd. Verslaafden niet die niet aan de behandeling willen meewerken, worden op een speciale afdeling van de behandelrichting met een sober regime geplaatst, met de bedoeling hen te stimuleren om alsnog in behandeling te gaan.

Bij deze literatuurverkenning is nagegaan wat de ervaringen in het buitenland, i.c. de Verenigde Staten, Duitsland en Zeden, zijn met de onvrijwillige plaatsing van justitiabele verslaafden in een behandelvoorziening. In Nederland zijn de voorlopige resultaten van twee programma's bekend, die eveneens relevant zijn voor de beoogde SOV-maatregel. In het ene behandelingsprogramma zijn justitiabele verslaafden, evenals bij de SOV, gedwongen geplaatst, maar voor kortere tijd dan de bedoeling is bij de SOV. Het andere programma is, in tegenstelling tot de SOV, een drangvoorziening. De justitiabele verslaafden kunnen dus zelf kiezen of zij in behandeling of in detentie gaan. De behandeling in deze voorziening is echter vergelijkbaar met en duurt even lang als die welke men in het kader van de SOV wil aanbieden.

Uit de resultaten blijkt dat sommige justitiabele drugsverslaafden baat hebben bij 'een duwtje in de rug' om in behandeling te gaan en te blijven. Uit de literatuur blijkt dat een gedwongen plaatsing in een behandelvoorziening van oudere, langdurig verslaafden die veel met hun verslaving verband houdende delicten hebben gepleegd en nog dreigen te plegen, een gunstig effect kan hebben op hun drugsgebruik, criminaliteit en/of conventioneel gedrag. De literatuur biedt dus over het algemeen geen bevestiging van de soms geuite veronderstelling dat het uitoefenen van formele druk op verslaafden om in behandeling te gaan contraproductief uitwerkt op de effectiviteit van de behandeling. Een mogelijke verklaring is dat de retentie in een behandelingsprogramma van wezenlijk belang is voor het resultaat. Justitiabele drugsverslaafden moeten lang genoeg in een behandelingsprogramma blijven om zelf gemotiveerd te kunnen raken voor een verandering van hun levenswijze. Uit veel evaluaties van behandelingsprogramma's blijkt dat onvrijwillig geplaatste personen langer in behandeling blijven dan degenen die op vrijwillige basis aan hetzelfde behandelingsprogramma deelnemen. Daardoor kunnen de gedwongen geplaatste verslaafden, ondanks het feit dat hun

uitgangspositie meestal minder gunstig is, dikwijls evenveel baat hebben bij een behandeling als de vrijwillige deelnemers. Verder blijkt een gefaseerde aanpak, dat wil zeggen een intra- en extramurale behandeling, meer effect te hebben dan een uitsluitend intra- of extramurale behandeling. Deelname door verslaafden aan een support- of zelfhulpgroep na beëindiging van hun behandeling, vergroot eveneens de kans op een gunstige verandering in hun gedrag en levensomstandigheden.